

Ik ben de ware wijnstok

'Ik ben de ware wijnstok en jullie zijn de ranken' : in een land van polders en dijken klinkt dit zuidelijke, zomerse beeld misschien wat onverwacht op een winterse adventszondag. Vanuit de Kerstliturgie is er echter toch wat voor te zeggen. Die liturgie kent, na het prachtige en geliefde geboorteverhaal, 's nachts, een ander hoogtepunt overdag. Dan vertelt Johannes wie de pasgeborene van Bethlehem is : 'In den beginnen was het woord'. Dit kind is Gods Woord. Dat is dé eigenlijke kerstboodschap. Johannes hoort bij kerstmis zoals de herders er bij horen. Het gehele Johannes' evangelie wil laten zien wat dat Woord inhoudt. Zeven keren laat de evangelist Jezus zelf heel uitdrukkelijk zeggen wie hij is : 'Ik ben de deur van de schaapstal', hoorden we hier verleden week, het 'ik ben de weg, de waarheid en het leven' kennen we beter, en nu is er dat prachtige beeld: 'ik ben de wijnstok, jullie de ranken': woorden die alleen maar door de Messias gesproken kunnen worden.

In de poëtische traditie van Thora, psalmen en profeten wordt het beloofde land Israël als wijngaard bezongen, met God zelf als wijngaardenier. In Jeruzalem hing boven de tempeldeuren een gouden druiventros. Dat vertelt Jan Nieuwenhuis in zijn prachtige boek over *Johannes de Ziener*. Jan is helemaal verrukt over die wijnstok. Hij herinnert er ook aan dat in het 'Ik ben' van Jezus de toehoorders van Johannes onmiddellijk de naam hoorden doorklinken die God aan Mozes openbaarde in het brandend braambos : 'Ik ben die Ik ben.' Het is God zelf , wil Johannes zeggen, die in deze mens het woord neemt. Dat is het Messiasgeloof van zijn gemeente: Jezus is de Messias op wie Israël al eeuwen hoopt en die nu in de man uit Nazareth, het kind van Bethlehem, onder ons is gekomen. Hij is 'de ware wijnstok', en de wijn die God door hem laat vloeien, zo vervolgt Johannes, is de liefde. Hij eindigt dan ook met de oproep : Ga hem achterna. Heb elkaar lief. Dat is de boodschap, van Kerstmis, van Pasen, van het Christendom.

Daarna zouden we misschien verwachten - maar dit tussen haakjes - dat Johannes, net als de drie andere evangelisten, een Jezus zou tonen die wijn laat rondgaan tijdens het laatste avondmaal. Dat doet hij als enige niet. Dat laat hij Jezus doen op de bruiloft in Kana. Op zijn laatste avond schenkt Jezus geen wijn, maar hij wast de voeten van zijn leerlingen. Hij doet de liefde. Dat past in Johannes beeld van wijnstok en liefde. In dat licht, zou je mogen zeggen, is het belangrijkste dat wij hier met kerstmis straks in de Dominicus doen niet de feestelijke viering op kerstavond waar wij allemaal naar uitzien maar de maaltijd op eerste kerstdag waar we als gemeente proberen warmte, liefde, een open huis te zijn voor mensen die het minder goed hebben dan wij.

Hoe dan ook, Jezus is hier voor Johannes de droom van een mens, de Messias, waarop zijn gemeente zich moet enten, zich moet hechten om vrucht te dragen. De groeikracht komt van boven, van God, maar eenmaal in ons wordt het onze groeikracht. Nu is het zich hechten aan anderen in Gods schepping niets buitengewoons : geen mens, maar ook geen dier, geen plant, geen ding, bestaat op zich zelf. Elk schepsel heeft anderen nodig om verder te komen, moet rank zijn aan een wijnstok. Het probleem waar wij allemaal soms of vaak mee worstelen is dat wij alleen staan, vaak ook eenzaam zijn, en steeds weer moeten proberen dat alleen staan te doorbreken door ons op anderen te enten. Mensen met lichamelijke pijn voelen dat vaak nog meer dan anderen. Je weet ook pas echt wie jijzelf bent als je anderen vindt die op jou afgestemd zijn, instemmen met wat je zegt en bent. We zijn dan ook een leven lang bezig ons te hechten aan anderen - en vaak ook weer te onthechten - en de liefde speelt daarbij meestal een hoofdrol. Zo zitten wij in elkaar. Wij moeten ons aan anderen durven toevertrouwen om onszelf te kunnen zijn, om vrucht te dragen, iets van ons leven te maken.

Voor ieder van ons is dat in den beginne de moeder, die droom van een mens aan wie we letterlijk vast zitten, die doet leven dankzij haar lichaam, haar liefde. En naast haar meestal de vader die ons net als zij vasthoudt, en loslaat, en als het goed is de weg wijst. Als Bethlehem, Kerstmis mensen zo aanspreekt is het ook omdat het de vertederende herinnering oproept aan ons aller begin. Maar ook na dat begin blijven we wijnstokken nodig houden. Ouders zijn niet genoeg, stellen teleur, moeten teleur stellen wil hun kind verder komen, eigen vrucht dragen, straks. Bijna ieder kind heeft op een goede of kwade dag gedroomd van andere ouders, belangstellender, rijker, liefdevoller of wat dan ook. We blijven op zoek naar mensen aan wie we ons kunnen optrekken, die ons inspireren, aan wie wij vertrouwen kunnen schenken. Wie van ons is niet bezig geweest, misschien nog bezig met helden, op school, in de sport, op de film, in de mode, op Face Book. Voor mijn generatie was dat Martin Luther King, of Nelson Mandela, of Johan Cruyff, of de Beatles, tegenwoordig heten ze anders. Iedereen kan zijn of haar eigen dromen invullen. Die 'droom van een mens' ervaren we waarschijnlijk bij uitstek wanneer we verliefd zijn, op een ander mens geënt willen worden als op een wijnstok, een

van de mooiste ervaringen in een mensenleven, maar ook één die op een ontwaken uit moet lopen. Want niemand van ons is een droom, niemand van ons is volmaakt, geen mens. Eenzaamheid hoort

bij ieders bestaan. Wij schieten steeds opnieuw tekort tegenover elkaar. Droommensen blijken vroeg of laat fictie te zijn. Als we niet oppassen gaan we in de liefde van tegenvaller naar tegenvaller. Als het meezit leren we van tegenvallers en gaan we ons anders, verstandiger, met een andere liefde hechten. Zonder dat vertrouwen valt er niet te leven. Dat geldt ook voor gemeenschappen. Amerika moet zich deze weken enten op Donald Trump. Daar wordt de wijn soms wel erg zuur. Voorbeelden, mooi en lelijk, zijn er te over, ieder van ons kan voor zichzelf invullen....

Maar door dat alles heen, boven dat alles uit, klinkt de oproep van de evangelist, en straks die van de engelen van Bethlehem: is deze Jezus onze droom, de wijnstok waarop wij als persoon, als gemeenschap, geënt willen zijn, en hoe dan ? Jezus is natuurlijk niet als al die andere mensen die ons als idealen gegeven zijn. In die zin is hij geen droom van een mens. Wij hebben in ons dagelijks bestaan andere geliefden, andere helden, andere voorbeelden nodig, een leven lang. Maar in Jezus-woord-van-God kan al dat andere voor ons helder worden. Zijn levensverhaal, zegt de evangelist, vertolkt het geheim van ons bestaan : het geheim dat wij God noemen. Jezus is een oud maar springlevend verhaal waarop wij ons kunnen oriënteren, ons kunnen enten als op een wijnstok, een verhaal waarvan de geest - de heilige geest - in ons opnieuw tot leven kan komen. Met Jezus zelf kunnen wij geen relatie hebben, wel met zijn levensverhaal, en dat levensverhaal - de geest van de evangeliën - kan ons helpen de relaties van ons leven waar het uiteindelijk om gaat zo goed mogelijk te leven. Het evangeliëverhaal - straks het kerstverhaal - de heilige geest van dat verhaal, kan ons doordringen van het besef dat liefde het enige is dat ons leven de moeite waard maakt en zin geeft, door alle twijfel, verdriet, ellende heen. En dat geloof in God alleen maar geloof in de liefde kan zijn. Onze Maker is de Liefde : in die boodschap heb ik geloof, vertrouwen, daar kan ik mee verder.

Het evangelie zegt overigens óók, en heel nadrukkelijk, dat het niet nodig is Jezus te kennen : wanneer je goed doet, de liefde leeft, zoals hij dat ooit deed, heb je het begrepen. 'Wat je aan de minste der mijnen gedaan hebt, heb je aan mij gedaan'. Jezus is voor ons Christenen het grote Godsgeschenk, de Messias, de ware wijnstok. Maar er zijn in onze wereld ook andere ware wijnstokken, andere Godsgeschenken in andere godsdiensten, andere beschavingsvormen. Zij kunnen allemaal 'waar' zijn omdat Liefde niet voortkomt uit waarheid maar uit God. Liefde wordt geleefd in de eindeloos rijke, veranderlijke werkelijkheid van Gods wijngaard, waarin vele prachtige wijnstokken kunnen opbloeien.

Christenen hebben het er vaak moeilijk mee gehad dat wijnstok Jezus bij zoveel mensen op deze aarde geen rol speelt. Dat was al in de tijd van Johannes wiens Jezus-boodschap door veel Joden niet aangenomen werd. Daarover is eeuwen lang tussen Joden en Christenen ruzie gemaakt, te veel ruzie : toen Mohamed zijn nieuwe godsdienst, de Islam, uitdroeg, deed hij dat ook om boven het geruzie over Jezus door Joden en Christenen uit te stijgen. Maar in de Islam gaf hij wel aan Abraham en aan Jezus beiden een ereplaats. En wat te zeggen over de miljarden mensen van andere godsdiensten, andere beschavingen, die wij, Christenen, tot nog niet zo lang geleden, hebben trachten te bekeren, te enten op onze wijnstok? Wij zijn daarover gelukkig anders gaan denken. We zijn beter gaan begrijpen dat het Jezus niet ging om hemzelf maar om de God die hij zijn Vader noemde. Ook daarin mogen we hem navolgen. Wij hoeven gelukkig niemand meer te bekeren. Ook zonder Jezus kun je liefhebben en gelukkig zijn. Jezus is voor ons Christenen het Godsgeschenk bij uitstek, de droom van een mens die de Liefde van God als geen ander heeft voorgeleefd, dat mogen we op zijn tijd - met Kerstmis bijvoorbeeld - uitbundig vieren. Maar God is groter dan Jezus. Waar het om gaat is niet Jezus te verkondigen, maar hem achterna te gaan : lief te hebben zoals hij, zonder ander maatstaf dan de liefde zelf. En in die geest samen op te trekken met alle mensen van goede wil, samen met hen vrede op aarde te maken.

We zijn in God wanneer we liefhebben. Wanneer we wijnstokken vinden en zelf wijnstok zijn voor anderen en, hoe dan ook, vrucht dragen. In die geest mogen wij hier straks in grote blijdschap opnieuw naar Bethlehem gaan en God danken dat ons dit kind, deze Messias, geschonken wordt.

Henk Hillenaar.